

Сиротинська А. П., к.т.н., доцент кафедри обліку і аудиту
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Шевчук К. О., головний бухгалтер**
(ПП «Штурман»)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ

У статті окреслені особливості обліку розрахунків за податком на додану вартість в обліковій інформаційній системі «Бухгалтерія для України». Розглянуті базові принципи автоматизації обліку розрахунків за ПДВ. Охарактеризовані механізми обліку ПДВ. Досліджені практичні аспекти реєстрації реквізитів документів, операцій та формування регістрів. Представлений взаємозв'язок облікових механізмів ПДВ в системі «Бухгалтерія для України». Розроблені практичні рекомендації з впровадження та використання принципів автоматизації обліку розрахунків за ПДВ, дотримання яких забезпечить оптимізацію податкового навантаження та розрахунків за ПДВ суб'єктів господарювання.

Ключові слова: податок на додану вартість; податкові розрахунки; автоматизація обліку; облікова інформаційна система; механізми інформаційної системи.

Постановка проблеми. Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із основних бюджетоутворювальних податків, який забезпечує більше 40% всіх податкових надходжень до Державного бюджету України. Реформування податкових розрахунків за цим податком пов'язують із запровадженням системи електронного адміністрування ПДВ, яка покликана автоматизувати його облік в електронному вигляді та зменшити корупційну складову в частині бюджетного відшкодування та ухилення суб'єктів господарювання від сплати податку. Поряд з цим, у платників податку виникає ряд проблемних питань стосовно правильності, своєчасності та повноти обліку ПДВ. Особливого загострення вони набувають при запровадженні підприємствами облікових інформаційних систем. Ефективне використання програмних продуктів вимагає дотримання визначених принципів обробки облікової інформації, неврахування яких призводить до викривлення облікових даних та недостовірності показників звітності.

Процеси діджиталізації, які сьогодні відбуваються в державі в цілому та у підприємстві зокрема, вимагають вдосконалення обліку розрахунків, особливо, з бюджетом. Використання інформаційних систем в цих умовах забезпечує мінімізацію часу їх проведення та дозволяє при цьому уникнути помилок, що підвищує достовірність показників звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розрахунків за ПДВ присвячені праці вітчизняних та закордонних вчених. Проблематику сутності, обліку та контролю ПДВ досліджували Л. М. Очеретько [3], О. А. Подолянчук [4], Р. Б. Сокольська, В. Д. Зелікман [5], О. Ф. Фоміна [6], А. Шот [7] та інші. Окремі питання автоматизації обліку господарських операцій вивчали С. В. Коваль [1], В. О. Осмятченко, В. В. Токар [2] та інші.

Іноземними науковцями досліджувались доцільність заміни ПДВ податком з продаж [8], позитивні та негативні сторони оподаткування ПДВ [9], вплив змін ставок ПДВ на розмір податкових надходжень [10].

Невирішені складові загальної проблеми. Проведений аналіз сучасних наукових праць з питань розрахунків за ПДВ та особливостей використання облікових інформаційних систем показав, що більшістю науковців досліджувались особливості відображення операцій відповідно до вимог чинної законодавчої бази та розглядалися функціональні можливості комп'ютерних програм з автоматизації обліку господарської діяльності. Поряд з цим залишаються поза увагою практичні аспекти використання підприємствами облікових інформаційних систем для оптимізації податкового навантаження та розрахунків за ПДВ.

Метою статті є вивчення особливостей автоматизації розрахунків за ПДВ в обліковій інформаційній системі та розробка рекомендацій з їх впровадження та використання суб'єктами підприємства.

Викладення основного матеріалу. Правильна організація розрахунків за ПДВ має важливе значення для платника податків, оскільки порушення законодавчих норм податкових розрахунків призводить до значних фінансових втрат від штрафних санкцій, накладених фіскальними органами. Розрахунки за ПДВ є однією з найбільш трудомістких ділянок облікового процесу. Складність обліку цього податку пов'язана з рядом факторів, основними з яких є:

- визначення дати виникнення податкових зобов'язань та податкового кредиту;

- визначення об'єкта та бази оподаткування, величини ПДВ, їх коригування в разі потреби;
- дотримання правил створення податкових накладних та термінів їх реєстрації в єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН);
- формування запитів до ЄРПН щодо зареєстрованих податкових накладних, даних про ПДВ рахунок, суми на яку дозволяється зареєструвати податкові накладні тощо та їх обробкою;
- повнота відображення в обліку всіх етапів розрахунків за ПДВ;
- відображення в звітності повних та достовірних даних за розрахунками з ПДВ.

В Україні розрахунки за ПДВ повністю автоматизовані завдяки запровадженню системи електронного адміністрування ПДВ та використання суб'єктами господарювання облікових інформаційних систем. Це з одного боку зменшує час проведення податкових розрахунків, а з іншого – підвищує оперативність контролю їх правильності фіскальними органами. Тому, мінімізація ризиків помилок в розрахунках за ПДВ може забезпечуватись лише належним використанням всіх можливостей інформаційних систем, оперативним аналізом та контролем їх даних.

На ринку програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку сьогодні пропонується багато програм, використання яких обумовлюється розмірами, видами економічної діяльності, формою господарювання підприємства та іншими факторами. За даними В. О. Осмятченко найбільш популярною системою автоматизації обліку є «Бухгалтерія для України» [3]. Відповідно, вивчення особливостей автоматизації розрахунків за ПДВ в цій програмі та розробка рекомендацій з її впровадження та використання має практичне значення для суб'єктів підприємництва.

Облік розрахунків за ПДВ в системі «Бухгалтерія для України» базується на наступних принципах:

- визначення схеми оподаткування в обліковій політиці підприємства;
- встановлення ставки ПДВ у всіх операціях, які включають ПДВ;
- визначення податкового статусу операції відповідно до законодавства з використанням показника «Податкове призначення ПДВ»;
- організація обліку податкового кредиту та податкових зобов'язань за стадіями: ПДВ очікуваний, ПДВ підтверджений;

- організація обліку у розрізі статей податкової декларації з ПДВ.

Для запуску механізмів обліку розрахунків за ПДВ в системі «Бухгалтерія для України» в обліковій політиці підприємства обов'язковий вибір однієї зі схем оподаткування, яка включає ПДВ: «Єдиний податок і ПДВ», «Податок на прибуток і ПДВ». Якщо це не виконано, автоматизація обліку ПДВ в програмі буде заблокована.

Всі документи програми, що відображають факти господарської діяльності, які включають ПДВ, мають реквізит «Ставка ПДВ», відповідно до якого автоматично розраховуються вартісні показники операцій. В цих документах обов'язково повинен бути визначений податковий статус операцій з використанням показника «Податкове призначення ПДВ», який може приймати одне з можливих значень:

- «Опод. ПДВ» – використовується в операціях, які відносяться до оподаткованої ПДВ діяльності;

- «Неопод. ПДВ, будь-яка госп.» – використовується в операціях, які відносяться до неоподаткованої ПДВ господарської діяльності;

- «Неопод. ПДВ, негосп.» – використовується в операціях, які відносяться до негосподарської діяльності;

- «Пропорц. опод. ПДВ» – використовується для відображення пропорційного віднесення сум ПДВ до податкового кредиту.

Залежно від значення показника «Податкове призначення ПДВ» система автоматично відображає розрахунки за ПДВ на рахунках бухгалтерського обліку та відносить суми до податкових зобов'язань чи кредиту з ПДВ. Оперативний контроль значення цього показника при реєстрації документів дозволить уникнути помилок з обліку ПДВ.

В обліку податкових зобов'язань чи кредиту з ПДВ в системі «Бухгалтерія для України» виділяються дві стадії: «очікуваний ПДВ» та «підтверджений ПДВ». Перша реєструється документами, що відображають момент виникнення бази оподаткування: реалізацію, придбання, отримання чи перерахування коштів в рахунок попередньої оплати. Друга реєструється податковими документами: податковими накладними та вхідними податковими документами (відповідають податковим накладним постачальників). Шляхом порівняння сум «очікуваного» та «підтвердженого» ПДВ програма забезпечує перевірку повноти податкових розрахунків та дозволяє контролювати правильність зареєстрованих документів, відповідність їх реквізитів господарським операціям та вимогам законодавства.

Податковими документами в програмі здійснюється реєстрація податкового зобов'язання чи підтвердження права на податковий кредит з ПДВ. Реквізити цих документів визначають значення параметру «Стаття податкової декларації», який вказує до якої статті Податкової декларації з ПДВ будуть включені дані документів. При реєстрації в системі «Бухгалтерія для України» податкових документів за параметром «Стаття податкової декларації» доцільно контролювати правильність віднесення операції до податкових зобов'язань чи кредиту з ПДВ.

Для бухгалтерського обліку розрахунків за ПДВ в програмі призначені субрахунки, які використовуються для обліку:

6412 «Розрахунки за ПДВ» – розрахунків за ПДВ;

6431 «Податкові зобов'язання», 6441 «Податковий кредит» – відповідно податкових зобов'язань та кредиту з ПДВ у випадку першої події авансової оплати;

6432 «Податкові зобов'язання непідтверджені», 6442 «Податковий кредит непідтверджений» – відповідно податкових зобов'язань та кредиту з ПДВ;

6433 «Коригування податкових зобов'язань», 6443 «Коригування податкового кредиту» – відповідно коригування податкових зобов'язань та кредиту з ПДВ.

Слід зауважити, що на субрахунках рахунків 643 та 644 ведеться аналітичний облік у розрізі контрагентів, договорів та документів, що забезпечує можливість оперативного контролю правильності та повноти облікових даних за розрахунками з ПДВ.

Важливим є те, що в системі «Бухгалтерія для України» інформація про значення податкових параметрів господарських операцій з обліку ПДВ записується у спеціальні реєстри накопичення:

- «Придбання податковий облік», «Продажі податковий облік» – використовуються для контролю за реєстрацією операцій за подіями відвантаження та оплати;

- «Очікуваний і підтверджений ПДВ придбань», «Очікуваний і підтверджений ПДВ продажів» – є фактично аналогами відповідно субрахунків 6442 та 6432, але забезпечують глибшу деталізацію облікових даних і використовуються для контролю повноти реєстрації документів з обліку податкового кредиту та зобов'язань з ПДВ;

- «ПДВ податковий кредит», «ПДВ податкові зобов'язання» – зберігають інформацію про відповідно податковий кредит та

зобов'язання з ПДВ та використовуються для формування Податкової декларації з ПДВ.

Слід звернути увагу, що податкова звітність з ПДВ заповнюється в системі лише на підставі даних відповідних реєстрів накопичення, дані в які записуються проведеними документами. Отже, реєстрація операцій з обліку ПДВ не повинна відбуватись шляхом створення ручних кореспонденцій рахунків бухгалтерського обліку. Взаємозв'язок облікових механізмів ПДВ в системі «Бухгалтерія для України» представлений на рисунку.

Рисунок. Взаємозв'язок облікових механізмів ПДВ в системі «Бухгалтерія для України»

Варто відмітити, що дотримання базових принципів автоматизації розрахунків за ПДВ та врахування особливостей реквізитів документів з обліку ПДВ в системі «Бухгалтерія для України» при відображенні фактів господарської діяльності забезпечать повну автоматизацію та безпомилковість податкових розрахунків. Це в свою чергу зменшить час їх виконання та підвищить достовірність показників податкової звітності. Слід зауважити, що з подібними принципами автоматизації розрахунків за ПДВ функціонують системи «Управління торговим підприємством» та «Управління виробничим підприємством». Тому, надані рекомендації будуть корисними при використанні цих програм.

Висновки. Вивчення особливостей автоматизації розрахунків за ПДВ в системі «Бухгалтерія для України», яка є найбільш популярною серед користувачів, дозволило розробити рекомендації з їх практичного впровадження та використання, які також можуть застосовуватись при функціонуванні інших програм. Дотримання рекомендацій забезпечить оптимізацію податкового навантаження та розрахунків за ПДВ суб'єктів господарювання.

1. Коваль С. В. Удосконалення обліку товарних операцій аграрних підприємств шляхом використання автоматизованих систем обробки інформації. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2018. Вип. 1(51). С. 425–429.
2. Осмятченко В. О., Токар В. В. Програмне забезпечення бухгалтерського обліку на засадах аутсорсингу. *Економіка та держава*. Київ, 2018. № 5. С. 17–21.
3. Очеретько Л. М. Особливості організації внутрішнього контролю розрахунків за ПДВ. *Економіка та держава*. Київ, 2018. № 9. С. 66–70.
4. Подолянчук О. А. Податок на додану вартість: сутність та стан первинного обліку. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. Вінниця, 2017. № 1. С. 82–102.
5. Сокольська Р. Б., Зелікман В. Д. Особливості первинного та аналітичного обліку ПДВ у сучасних умовах господарської діяльності українських підприємств. *Економіка і суспільство*. Мукачево, 2018. Вип. 19. С. 1345–1349. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-19/26-stat-19/2563-sokolska-r-b-zelikman-v-d-abramyan-o-a>. (дата звернення: 27.12.2019).
6. Фоміна О. Ф. Облікове забезпечення управління розрахунками з бюджетом за ПДВ. *Ефективна економіка*. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6518>. (дата звернення: 27.12.2019).
7. Шот А. Проблеми та напрями вдосконалення обліку розрахунків за податком на додану вартість на підприємствах України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2018. № 2. С. 151–160.
8. Benoît Timmermans¹, Wouter M. J. Achten. From value-added tax to a damage and value-added tax partially based on life cycle assessment: principles and feasibility. *The International Journal of Life Cycle Assessment*. November 2018. Vol. 23, PP. 2217–2247. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11367-018-1439-7>. (дата звернення: 27.12.2019).
9. Francois Gerard and Joana Naritomi. Value Added Tax in Developing Countries: Lessons From Recent Research. May 2018. URL: https://www.theigc.org/wp-content/uploads/2018/06/IGCJ6046-VAT-Tax-180521_WEB.pdf. (дата звернення: 27.12.2019).
10. Santiago Acosta-Ormaechea, Atsuyoshi Morozumi. The Value Added Tax and Growth: Design Matters. International Monetary Fund, 2019. 38 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/05/07/The-Value-Added-Tax-and-Growth-Design-Matters-46836> (дата звернення: 27.12.2019).

REFERENCES:

1. Koval S. V. Udoskonalennia obliku tovarnykh operatsii ahrarnykh pidpriemstv shliakhom vykorystannia avtomatyzovanykh system obrobky informatsii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Uzhhorod, 2018. Vyp. 1(51). S. 425–429.
2. Osmiatchenko V. O., Tokar V. V. Prohramne zabezpechennia bukhgalterskoho obliku na zasadakh autsorsynhu. *Ekonomika ta derzhava*. Kyiv, 2018. № 5. S. 17–21.
3. Ocheretko L. M. Osoblyvosti

orhanizatsii vnutrishnoho kontroliu rozrakhunkiv za PDV. *Ekonomika ta derzhava*. Kyiv, 2018. № 9. S. 66–70. **4.** Podolianchuk O. A. Podatok na dodanu vartist: sutnist ta stan pervynnoho obliku. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. Vinnytsia, 2017. № 1. S. 82–102. **5.** Sokolska R. B., Zelikman V. D. Osoblyvosti pervynnoho ta analitychnoho obliku PDV u suchasnykh umovakh hospodarskoi diialnosti ukrainskykh pidpriemstv. *Ekonomika i suspilstvo*. Mukachevo, 2018. Vyp. 19. S. 1345–1349. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-19/26-stati-19/2563-sokolska-r-b-zelikman-v-d-abramyan-o-a>. (data zvernennia: 27.12.2019). **6.** Fomina O. F. Oblikove zabezpechennia upravlinnia rozrakhunkamy z biudzhetom za PDV. *Efektivna ekonomika*. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6518>. (data zvernennia: 27.12.2019). **7.** Shot A. Problemy ta napriamy vdoskonalennia obliku rozrakhunkiv za podatkom na dodanu vartist na pidpriemstvakh Ukrainy. *Ekonomichnyi chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. Lutsk, 2018. № 2. S. 151–160. **8.** Benoît Timmermans¹, Wouter M. J. Achten. From value-added tax to a damage and value-added tax partially based on life cycle assessment: principles and feasibility. *The International Journal of Life Cycle Assessment*. November 2018. Vol. 23, PP. 2217–2247. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11367-018-1439-7>. (data zvernennia: 27.12.2019). **9.** Francois Gerard and Joana Naritomi. Value Added Tax in Developing Countries: Lessons From Recent Research. May 2018. URL: https://www.theigc.org/wp-content/uploads/2018/06/IGCJ6046-VAT-Tax-180521_WEB.pdf. (data zvernennia: 27.12.2019). **10.** Santiago Acosta-Ormaechea, Atsuyoshi Morozumi. The Value Added Tax and Growth: Design Matters. International Monetary Fund, 2019. 38 r. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/05/07/The-Value-Added-Tax-and-Growth-Design-Matters-46836> (data zvernennia: 27.12.2019).

Syrotynska A. P., Candidate of Engineering (Ph.D.), Associate Professor of the Chair of Accounting and Audit (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne), **Shevchuk K. O., Chief Accountant** (Private Enterprise «Sturman»)

IMPROVEMENT OF VALUE ADDED TAX ACCOUNTING IN AN INFORMATION SYSTEM

The article presents features of automation VAT calculations in the accounting information system and recommendations for their implementation and applying by business entities. VAT calculations

are one of the most time-consuming areas of the accounting process. The complexity of accounting for this tax is due to a number of factors. Only the correct using of all information systems capabilities, operative analysis and control of their data can provide the minimum risk of errors in VAT calculations. There are a lot of program in the software market for automation accounting. The most popular system is «Accounting for Ukraine». Accounting of VAT calculations in the system «Accounting for Ukraine» is based on the next principles: to define the taxation scheme in the enterprise's accounting policy; to set a VAT rate for all transactions that include VAT; to define the tax status of the operation; to organize the accounting of tax credit and tax liabilities by stages; to organize the accounting with detail of the VAT statement items. The usage features of the main principles are presented in the article, the recommendations for their practical application are given. The accounts, which information system uses for VAT calculations accounting are defined. The features of analytical accounting are described. The possibilities of operative control for correctness and completeness of accounting data are presented. The special accumulation registers of VAT calculations accounting in the system «Accounting for Ukraine» are considered. The relationship between VAT accounting mechanisms in the information system is presented. Adherence to basic principles of VAT calculation automation and taking document's requisites into account in the system «Accounting for Ukraine» will provide full automation and correctness of tax calculations. This will shorten their execution time and improve the reliability of tax statement information. The system «Management of a trading company» and «Management of production enterprise» operate with similar principles of VAT calculations automation. So, our recommendation will be useful for these programs.

Keywords: value added tax; tax calculations; accounting automation; accounting information system; information system mechanisms.

Сиротинская А. П., к.т.н., доцент кафедры учета и аудита
(Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно),
Шевчук К. О., главный бухгалтер (ЧП «Штурман»)

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА РАСЧЕТОВ ПО НАЛОГУ НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОИМОСТЬ В ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ

В статье представлены особенности учета расчетов по налогу на добавленную стоимость в учетной информационной системе «Бухгалтерия для Украины». Рассмотрены базовые принципы автоматизации учета расчетов по НДС. Охарактеризованы механизмы учета НДС. Исследованы практические аспекты регистрации реквизитов документов, операций и формирования регистров. Представлена взаимосвязь учетных механизмов НДС в системе «Бухгалтерия для Украины». Разработанные практические рекомендации по внедрению и использованию принципов автоматизации учета расчетов по НДС, соблюдение которых обеспечит оптимизацию налоговой нагрузки и расчетов по НДС субъектов предпринимательства.

***Ключевые слова:* налог на добавленную стоимость; налоговые расчеты; автоматизация учета; учетная информационная система; механизмы информационной системы.**
